

vatno tražeći svoje mesto i „svoje vreme“ u njoj. Ipak, treba istaći da se ova knjiga mora čitati kao izbalansirana celina, pitka priča o razvoju jedne specifične službe, koja je i u javnosti imala i ima specifičan stereotip. Svaka od pojedinih epoha ima svoja obeležja, i svaka je značajna sa stanovišta posmatranja iz same službe, ali ono što javnosti danas treba, to je celovita priča o jednoj tajnoj službi kakve do sada nije bilo.

Ilustrativnost ove monografije daje sasvim nov pogled na često stereotipno crno-belo posmatranje rada vojne Službe bezbednosti. Pred nama su likovi rukovodilaca i pojedinih pripadnika službe u sasvim običnim situacijama, a posebno značajan ilustrativni segment jesu sredstva i tehnika korišćena u operativnom radu službe: od komplikovanih uređaja do sasvim običnih kakvi su prislušni uređaji, ugrađeni u slanike na stolovima vojničkih restorana. Takođe, tehnika i predmeti koje su koristili pripadnici uhapšenih stranih obaveštajnih službi. Budući da javnost ima prilike da prvi put sve to vidi, i u ovom segmentu ogleda se visok domet monografije.

Sa najvećim mogućim stručnim zanimanjem, ali i kolegijalnim osećajem preporučujem stručnoj i zainteresovanoj javnosti monografiju o Vojnoj službi bezbednosti. Njen doprinos pomernju saznanja o vojnoj istoriji Srbije i Jugoslavije u drugoj polovini 20. veka je istinski značajan. Takođe, njen poseban doprinos je u demistifikaciji službe koja je u proteklom vremenu bila veoma prisutna u javnosti kroz niz negativnih stereotipa. Monografija Svetka Kovača i Irene Popović predstavlja vojnu službu bezbednosti u sasvim novom, kompleksnom svetlu, koje odgovara njenom mestu i ulozi u današnjem sistemu odbrane.

Bojan Dimitrijević

GRADANSKI RAT U HRVATSKOJ 1991–1995. ZBORNİK RADOVA, 9, urednik Milojko Budimir, Beograd 2013, 328 str.

Nedovoljna vremenska distanca i nedostupnost arhivskih dokumenata čini od ratova koji su pratili raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije još uvijek nesigurno polje za temeljna istraživanja. Same događaje su u narednih nekoliko godina počeli da prate prvi memoarski i publicistički radovi, a sa povećanjem vremenske distance pojavljuju se i prvi naučni radovi. Ova tema je u Srbiji i dalje teren na koji naučnici rijetko stupaju, pa svako otvaranje tog pitanja zaslužuje pohvalu i poseban osvrt.

Knjiga Mihajla Vučinića *Gradanski rat u Hrvatskoj 1991–1995*, objavljena 2004. godine, podstakla je održavanje okruglog stola na tu temu u oktobru iste godine. Sa pomenutog okruglog stola proistekao je zbornik radova istog imena, koji su Udruženje Srba iz Hrvatske i Srpsko kulturno društvo *Zora* nastavili da objavljuju i narednih godina. Promocija zbornika održava se svake godine u osvit godišnjice pada Republike Srpske Krajine. Ove godine iz štampe je izašao deveti tom zbornika radova *Gradanski rat u Hrvatskoj 1991–1995*. Zbornik predstavlja mješavinu sjećanja učesnika, političkih osvrti i naučnih radova iz više struka. U devetom tomu zbornika našli su se raznovrsni prilozi, članci, rasprave i osvrti. Upravo kao što je hrvatsko-srpski sukob bio proces dugog trajanja, zbornik se ne ograničava formalno na četvorogodišnji period oružanog sukoba, već povratkom u prethodne decenije temeljito osvjetljava složene istorijske procese.

General u penziji Mirko Bjelanović, inače aktivni učesnik ratnih zbivanja, dao je iscrpan osvrt na vrlo obimnu

produkciju radova koji se tiču raspada socijalističke Jugoslavije i građanskih ratova koji su ga pratili. U radu pod nazivom *O građanskom ratu u SFRJ – Hrvatskoj 1991–1995.* general Bjelanović dotiče i probleme karakterizacije rata u Hrvatskoj, faktora koji su doveli do nestanka jugoslovenske socijalističke federacije i pogleda koji na te kompleksne teme imaju domaći i strani autori, ali i učesnici i savremenici samih događaja. Pedantno razlaže mnogobrojne teze o karakteru rata i uzrocima raspada Jugoslavije na koje je nailazio pručavajući to važno pitanje savremene srpske i jugoslovenske istorije.

Još jedan osvrt na razornost hrvatske vojno-policijske operacije pod nazivom *Oluja*, kojom je napadnut zapadni dio tadašnje Republike Srpske Krajine inače zaštićena zona Ujedinjenih nacija, dao je dr Svetozar Livada, filozof i istoričar iz Zagreba, u radu pod nazivom *Vojno-redarstvena akcija „Oluja“*. On precizno iznosi podatke o masovnim zločinima koji su počinjeni diljem sektora Sjever (Kordun i Banija) i Jug (Sjeverna Dalmacija i Lika) UNPA zona (United Nations Protected Areas). Takođe, donosi podatke o broju uništenih stambenih, privrednih, prosvjetnih i kulturnih objekata i drugim štetama koje su u nedjeljama i mjesecima nakon završetka operacije nanijete imovini građana Hrvatske srpske nacionalnosti. U radu S. Livade mješaju se dostupni podaci sa ličnim iskustvima, pa članak ima obilježje sjećanja.

Milan Igrutinović sa Instituta za evropske studije analizirao je u prilogu pod nazivom *Zapadna Evropa i raspad Jugoslavije* stavove više zapadnoevropskih političkih činilaca prema jugoslovenskoj krizi 1991. godine, njihovu promjenu sa razvojem krize i korake koje su pomenuti činioци preduzimali.

General potpukovnik dr Radovan Tomanović dao je duži osvrt na različita stanovišta u pogledu jugoslovenske krize na suprotnim stranama nekada zaraćenog prostora. U članku *Laž je pojela vreme od građanskog rata u Hrvatskoj 1990–1995. godine do danas* naročito temeljno analizira poglede na rat prisutne u hrvatskoj javnosti.

Korijene politike koja je dovela do genocida nad Srbima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u članku pod nazivom *Pripreme za genocid u Banovini Hrvatskoj 1939–1941.* tražio je dr Nikola Žutić iz Instituta za savremenu istoriju. On navodi slučajeve napada na Srbe nakon što je administrativnim promjenama u Kraljevini Jugoslaviji ta banovina uspostavljena.

Uglavnom radeći na dokumentima pohranjenim u Vojnom arhivu Vladimir Cerovac je napisao rad *Ženski pokret u Dinarskoj četničkoj diviziji* u kojem je dao osvrt na poseban segment u organizaciji osobene jedinice u okvirima Jugoslovenske vojske u Otadžbini.

Dr Momčilo Diklić iz Instituta za evropske studije dao je svoj osvrt na *Enciklopediju Jugoslavije*, kao jedan od najsloženijih kulturnih projekata tokom postojanja socijalističke Jugoslavije. Pomenutu enciklopediju je već u samom nazivu članka okarakterisao kao politički projekat (*Krležina enciklopedija – politički projekat Brozovog sistema*).

Zapažen rad o značaju koji je Dalj imao kao crkveno središte Srba na prostoru Habzburške monarhije/Austro-Ugarske napisao je prof. dr Velimir Lj. Čerimović sa Univerziteta Union. U članku *Skrnavljenje i preporod mitropolijsko-patrijaršijskih struktura u Dalju* on prati razvoj Dalja kao crkvenog središta, pravoslavni hram i patrijaršijski dvor i sve ono što se kroz istoriju oko njih događalo.

Korišćenje sporta i kulture kao polja za propagandno djelovanje u Hrvatskoj prije, za vrijeme i nakon rata bilo je predmet analize Đorđa Pražića u prilogu pod naslovom *Sport i kultura u službi hrvatske propagande*.

Složene procese stvaranja novih nacija i odnarođavanje pojedinih dijelova postojećih pokušao je da objasni kroz rad *O rasrbljavanju* dr Momčilo Subotić iz Instituta za političke studije.

Analizu pisanja jednog od najznačajnijih štampanih medija u Republici Srpskoj Krajini tokom njenog postojanja kroz prilog „*Vojska Krajine*“ list *Glavnog štaba Srpske vojske Krajine* dao je dr Milan Gulić iz Instituta za savremenu istoriju. List je izlazio tokom tri ratne godine (1993–1995), a njegov posljednji broj je objavljen svega nekoliko dana prije nestanka RSK.

Tekuća problematika Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, pitanje međusobnih tužbi za genocid između Hrvatske i Srbije kao i debate o radu Haškog tribunala pred Generalnom skupštinom Ujedinjenih nacija bile su neke od tema kojih se dotakao Savo Štrbac u radu u kojem je prikazao detalje iz prakse Dokumentacionog informacionog centra *Veritas*.

Današnji položaj srpske manjine u Hrvatskoj i građana Hrvatske srpske nacionalnosti koji žive kao izbjeglice u Srbiji i Republici Srpskoj bio je predmet analize u radovima Simona Đuretića (*Položaj srpskog naroda u Hrvatskoj*) i Danka Perića (*Izbjeglice iz Hrvatske i EU*).

Već po tradiciji, deveti tom zbornika radova završen je tekstom generalnog sekretara Udruženja Srba iz Hrvatske Milojka Budimira, koji je dao pregled aktivnosti tog Udruženja u prethodnom jednogodišnjem periodu (avgust 2012 – avgust 2013).

S obzirom na važnost perioda istorije o kome govori, zbornik radova *Građanski rat u Hrvatskoj 1991–1995*, predstavlja važan prilog proučavanju najnovije istorije srpskog naroda. Zbornik ostaje nezaobilazan u svim budućim istraživanjima građanskog rata koji se 1991–1995. odvijao na teritoriji nekadašnje jugoslovenske republike Hrvatske. Dalje objavljivanje ovog zbornika nesumnjivo je potrebno, a prostora za napredak itekako ima. Treba očekivati da narednih godina sa povećanjem vremenske distance i otvaranjem arhiva i kvalitet zbornika bude podignut na znatno viši nivo.

Milan Gulić

Ivan M. Becić, MINISTARSTVO FINANSIJA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 1918–1941, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2012, str. 539

Izučavanje istorije jednog naroda ne znači proučavanje isključivo vojne i političke istorije, već i izučavanje privredne istorije, istorije života njenih stanovnika, različitih običaja, navika i mentaliteta. Proučavanjem ekonomije jedne države zajednice stiže se uvid ne samo u privredni deo njenog funkcionisanja već i na koji način ovaj deo života prihvataju njeni građani, kakve i kolike napore čine da bi ostvarili što veći prinos i ekonomski stabilno dočekaju narednu godinu, ojačaju svoja domaćinstva, ulažu sredstva u banke bilo lokalnog ili opštredržavnog tipa, iz čega se sastoje njihova očekivanja i predviđanja. Prema tome, istorija ekonomije jedne države je istorija i privatnog i javnog, državnog i onog lokalnog i izolovanog, propagiranog i prikriivenog života. Nije potrebno posebno istaći značaj jačanja privrednog sistema jedne zemlje